

UNIVERZITA KARLOVA

1.LÉKAŘSKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

LINDA OBRTELOVÁ

Univerzita Karlova, 1. lékařská fakulta

**Tranzitní program
u osob s tělesným a kombinovaným postižením v Jedličkově
ústavu a školách v Praze a v občanském sdružení Asistence**

Poděkování:

Touto cestou bych ráda poděkovala mé vedoucí diplomové práce slečně Kristýně Kölblové, která mi po celou dobu poskytovala cenné rady, připomínky i podporu. Dále bych ráda poděkovala klientce a konzultantkám o.s. Asistence, které se mnou spolupracovaly na praktické části diplomové práce.

Čestné prohlášení.

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Všechny prameny ze kterých jsem čerpala jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Prohlašuji, že jsem při získávání dat o klientech postupovala podle etických norem. Souhlasím s případným zapůjčením práce pro studijní účely.

V Praze dne 24. května 2006

Linda Obrtelová

Obsah

1	Úvod	5
2	Teoretická část	6
2.1	Tranzitní program	6
2.1.1	Cílová skupina	6
2.1.2	Charakteristika	7
2.1.3	Cíle tranzitního programu	9
2.1.4	Principy tranzitního programu	10
2.2	Realizátoři tranzitního programu	11
2.2.1	Jedličkův ústav a školy v Praze	11
2.2.2	Občanské sdružení Asistence při JÚŠ v Praze	12
2.3	Pracovní týmy	13
2.3.1	Pracovní tým v JÚŠ	13
2.3.2	Pracovní tým v Asistenci, o.s.	14
2.3.2.1	Konzultant tranzitního programu	14
2.3.2.2	Asistent	15
2.4	Rodina	16
2.5	Role ergoterapie	17
2.6	Plánování	19
2.6.1	Plánování přechodu	19
2.6.2	Individuální plán	19
2.7	Realizace	21
2.7.1	První fáze tranzitního programu	21
2.7.2	Druhá fáze tranzitního programu	22
2.7.3	Třetí fáze tranzitního programu	23
2.8	Oblasti tranzitního programu	24
2.8.1	Pracovní uplatnění	24
2.8.1.1	Individuální praxe	24
2.8.1.2	Podporované zaměstnávání	25
2.8.1.3	Chráněné dílny a chráněná pracoviště	26
2.8.2	Soběstačnost	26
2.8.3	Bydlení	27
2.8.4	Volný čas	29
2.8.5	Vzdělání	30
3	Praktická část	31
Kazuistika	32	
3.1	Diskuze	45
4	Závěr	46
5	Seznam použité literatury	47

1 Úvod

Tématem mé bakalářské práce je tranzitní program pro osoby s tělesným a kombinovaným postižením v rámci Jedličkova ústavu v Praze (dále jen JÚŠ) a o.s. Asistence při JÚŠ.

Na úvod bych ráda uvedla, že na bakalářské práci jsem pracovala ve spolupráci s občanským sdružením Asistence, kde tranzitní program probíhá a mají bohaté zkušenosti s jeho realizací.

Tranzitní program vznikl na pomoc studentům, kteří přechází ze speciální školy, neboli z chráněného prostředí ústavu do dospělého života, který od nich vyžaduje samostatnost. Mnoho studentů se chce po ukončení školy účastnit společenského dění, chtějí nastoupit do zaměstnání nebo pokračovat ve studiu, ale nemají na to dostatečné sociální dovednosti, komunikační schopnosti, sebevědomí atd. Pro studenta se zdravotním postižením je tento přechod náročným obdobím plným nejistot a učení se novým neznámým věcem, na jehož konci čeká samostatný život ve společnosti.

Bakalářská práce by měla podat ucelené a podrobné informace o tomto specifickém plánování a realizaci přechodu osob s postižením.

Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. V první části popisují charakteristiky tranzitního programu, jeho průběh, realizaci a oblasti. Ve druhé části pak uvádím kazuistiku klientky o.s. Asistence, která prošla všemi fázemi tranzitního programu a se kterou jsem měla i já možnost spolupracovat.

Informace pro teoretickou část bakalářské práce jsem čerpala hlavně z písemných materiálů, z nichž některé mi doporučila vedoucí práce. Informace pro praktickou část bakalářské práce jsem získala ze zdravotnické dokumentace klientky, z rozhovorů a z pozorování v konkrétních situacích během mé souvislé praxe v občanském sdružení Asistence. Veškerá data, která v práci uvádím, byla použita s jejím souhlasem.

2 Teoretická část

V této části Vás seznámím s tranzitním programem, jeho cílovou skupinou, charakteristikou, cíli a principy u studentů a absolventů Jedličkova ústavu a škol a v občanském sdružení Asistence v Praze. V průběhu psaní bakalářské práce se JÚŠ přejmenoval na Jedličkův ústav a Základní škola a Střední škola.

2.1 Tranzitní program

2.1.1 Cílová skupina

Cílovou skupinou tranzitního programu jsou studenti a absolventi /dále jen klienti/ JÚŠ a Asistence, o.s.. Jsou to mladí lidé s různým stupněm zdravotního postižení. Dle pana profesora Pfeiffera bychom měli klienty nazývat raději rehabilitanty, neboť se sami aktivně podílí na terapii.¹ Tranzitní program je možné chápat jako terapii, ale vzhledem k zaměření více sociálnímu než zdravotnímu, nazývám studenty a absolventy klienty.

V populaci se vyskytují různá postižení. *„Jejich četnost se v průběhu času mění, některá postižení jsou vrozená (3-5% dětí), jiná se projeví až v průběhu dalšího vývoje, eventuelně vznikají jako důsledek úrazu či onemocnění v kterémkoliv období života.“*²

*„Zdravotní postižení lze vymezit jako ztrátu nebo poškození určitého orgánového systému. V důsledku toho dochází k narušení, omezení či úplnému chybění některé ze standardních funkcí, resp. kompetencí. Z psychologického hlediska platí, že jakékoliv postižení se neprojeví jen poruchou funkcí jedince, ale podílí se na vytvoření specifické sociální situace spoluurčující jeho společenské postavení.“*³

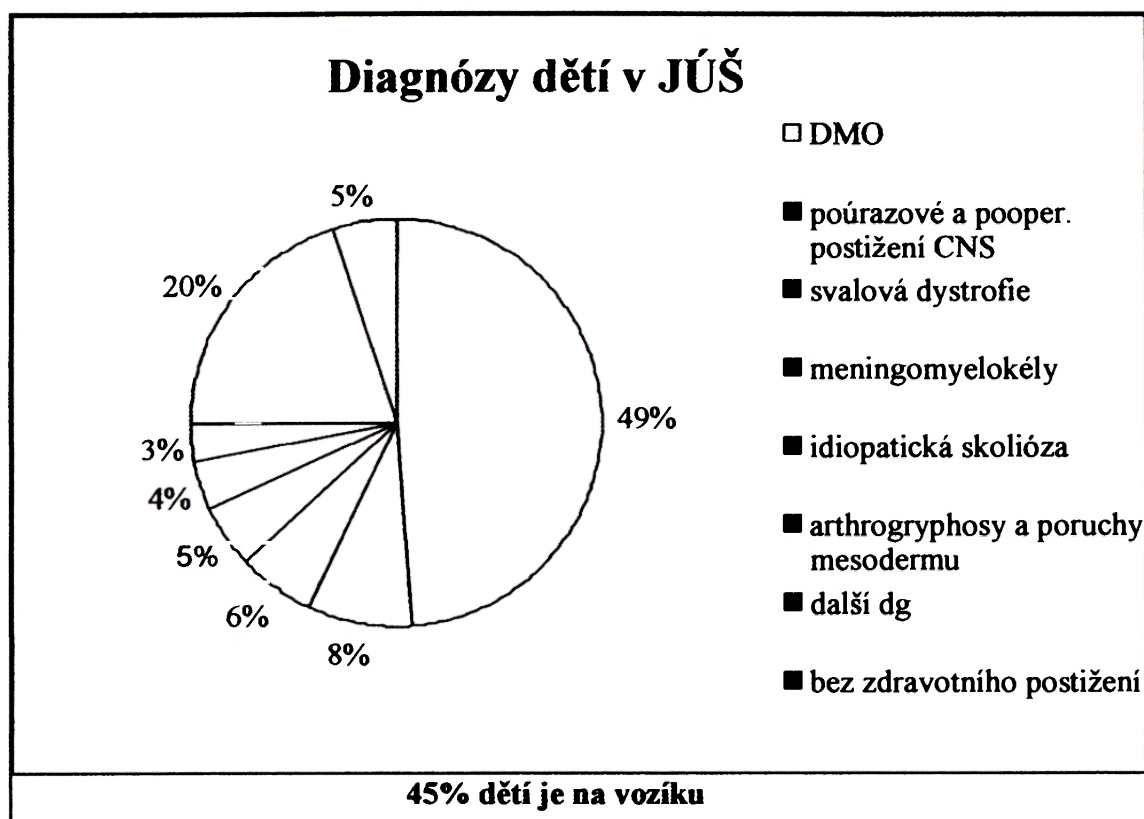
---

¹ Pfeiffer, J. Ergoterapie: Základní informace o oboru pro pracovníky v rehabilitaci. 1. vyd. Praha: Rehalb, 2001. 46 s. ISBN: neurv.

² Vágnerová, M., Psychopatologie pro pomáhající profese, 3. vyd. Praha: Portál, 2004, str 162

³ Vágnerová, M., Psychopatologie pro pomáhající profese, 3. vyd. Praha: Portál, 2004, str 161

Důsledkem diagnóz u dětí v JÚŠ (viz obr.1.) je často kombinované postižení, které může obecně zahrnovat kombinaci tělesného, mentálního, smyslového, psychického postižení. Současně je narušeno několik systémů. Jedná se o komplikovanou situaci, která je závislá na vlastní kombinaci postižení u daného jedince a na postižení, které dítě nejvíce znevýhodňuje.

Obr. 1.graf 1 Diagnózy dětí v JÚŠ⁴

2.1.2 Charakteristika

Dle Stupkové⁵ je tranzitní program zastřešující označení pro proces přechodu ze školy a chráněného prostředí JÚŠ do běžného života. Dle McLeod⁶ je přechod myšlen jako most mezi dvěma obdobími, který se vyznačuje změnou a pohybem.“

⁴ Jedličkův ústav a školy v Praze. Diagnózy dětí v JÚŠ [cit. 14.04.2005]. < <http://www.jus.cz> >

⁵ STUPKOVÁ, Vlasta, NOVÁKOVÁ, Hana a KÖLBLOVÁ, Kristýna. Tranzitní program – ze školy do práce. 1. vyd. Praha: Jedličkův ústav a školy, 2004. s. 6

⁶ MCLEOD, R. Plánování přechodu do nezávislého života. 1.vyd. Liberec: Centrum sociálních služeb, 2002. 9 s. ISBN neuv.

Přechod čili vstup do života dospělých je velice komplikovaný. Přichází mnoho změn, je třeba začít dělat to, co dělají ostatní dospělí. Člověk se odpoutává od rodičů, od svého zázemí, rozhoduje se pro další vzdělání, hledá si zaměstnání, vlastní bydlení, navazuje vztahy, zakládá vlastní rodinu, účastní se společenského života a provozuje své koníčky a zájmy. U každého přichází v jinou dobu a pro každého může být různě náročný.

Zda přechod bude probíhat bez problémů, či zda se vyskytnou obtíže ovlivňuje mnoho faktorů, které se v životě jedince vyskytují. U lidí kteří strávili podstatnou část svého života v ústavní péči bývá přechod do reálného života složitější a těžší. Tato ústavní péče jim poskytuje specifickou péči a dává jim tak pocit bezpečí. Tito mladí lidé se po dokončení studia často vrací do místa svého bydliště, kde nemají vytvořenou sociální síť a zázemí. V prostředí se neorientují a okolí bydliště může být bariérové. A pokud k tomu přičteme jejich znevýhodnění z hlediska zdravotního postižení, musíme si uvědomit, že jsou opravdu nuceni zvládat mnoho překážek navíc. Dle Stupkové ⁷ je to pro tyto mladé lidi velmi citlivé období, kdy potřebují intenzivní pomoc a podporu a to osobní, profesionální i společenskou.

Paní McLeod také říká: „*dospělý život, znamená mnohem víc než přijímat sociální služby. Jde o to, aby člověk žil plným životem s rodinou a přáteli, a dělal věci, které ho baví a ve kterých nachází uspokojení a smysl.*“⁸

Jak píše kolektiv autorů v brožuře občanského sdružení Asistence z roku 2004: „*Tranzitní program je systém přípravy a podpory mladých lidí se zdravotním postižením v jejich přechodu ze školy do dalšího života, v oblastech dalšího studia, zaměstnání, aktivit pro volný čas, soběstačnosti v běžných denních činnostech, bydlení, mezilidských vztahů a osobního rozvoje.*“⁵

Obecně lze tedy říci, že tranzitní program se zabývá přechodem z jedné životní situace do další. Hlavním cílem v období přechodu je vytvořit kontinuitu, získat orientaci v nové situaci a smysluplně zhodnotit předcházející období.

---

⁷ STUPKOVÁ, Vlasta, NOVÁKOVÁ, Hana a KÖLBLOVÁ, Kristýna. Tranzitní program – ze školy do práce. 1. vyd. Praha: Jedličkův ústav a Školy, 2004. s. 6

⁸ MCLEOD, R. Plánování přechodu do nezávislého života. 1. vyd. Liberec: Centrum sociálních služeb, 2002. 9 s. ISBN neuv.

Velmi důležitý je týmový přístup odborníků, spolupráce s rodinou a aktivní role studenta. Program je individuální, orientovaný na klienta, kde prioritou je vedle uplatnění ve společnosti také zaujetí aktivního postoje k vlastnímu životu. Důležitým aspektem programu je možnost vlastní volby klienta, respektování důstojnosti každého jednotlivce, přijetí zodpovědnosti klientem. Centrem pozornosti jsou dovednosti a možnosti klienta, nikoli jeho postižení.

Následující volný překlad se nejvíce přibližuje i pojetí tranzitního programu v JÚŠ. Definici tranzitního programu v roce 1994 vyslovil Council for Exceptional Children's Division on Career Development and Transition: „Přechod se vztahuje ke změně v chování studenta, kdy se ujímá dospělé role ve společnosti. Tyto role zahrnují zaměstnání, další studium, vedení domácnosti, přiměřené začlenění do společnosti a uspokojivé osobní a sociální vztahy. Proces přechodu obsahuje koordinovanou účast ve školních programech, ve službách agentur pro dospělé lidi a v přirozené podpoře ve společnosti. V rámci širokého konceptu vývoje kariéry může přechod začínat na základní nebo střední škole. Tranzitní plánování by nemělo začít později než ve 14 letech a studenti by měli být podporováni v celé šíři jejich schopností k převzetí co největší zodpovědnosti pro toto plánování.“⁹

2.1.3 Cíle tranzitního programu

„Cílem tranzitního programu je poskytnout studentům a absolventům JÚŠ v Praze podporu a pomoc v jejich aktivním začleňování do společnosti.“¹⁰

Tranzitní program buduje systém, který je postaven kolem jedince, jeho zájmů, cílů a potřeb, nikoli na možnostech jednotlivých organizací. Následující cíle jsou koncipovány na základě zkušeností pracovníků Asistence o.s. s mladými lidmi s tělesným a kombinovaným postižením v JÚŠ:

---

⁹ WEHMAN, P. Life beyond the Classroom (Transition Strategies for Young People with Disabilities). 3.vyd. Baltimore: Brookes Publishing, 2001. s. 7 – 9.

¹⁰ Občanské sdružení Asistence. Naše poslání [cit. 28.10.2005].
<<http://www.asistence.org/onas.php>>

1. Spolupracovat se studenty a absolventy škol v sestavování a uskutečňování plánů do života po skončení školy.
2. vést studenty k tomu, aby si uvědomili, že každý člověk má svou budoucnost ve svých vlastních rukou, že každý sám je zodpovědný za svůj život.
3. Umožnit studentům a absolventům škol získat dovednosti potřebné pro samostatný život.
4. Poskytovat cílenou a individuální podporu v praktické přípravě na život ve společnosti.
5. vést studenty a absolventy škol k co největší možné samostatnosti v zajišťování všech aspektů přechodu do dalšího života.
6. Zajistit služby potřebné v období přechodu.
7. Mapovat možnosti návazných služeb.

2.1.4 Principy tranzitního programu

V této kapitole je popsáno sedm základních principů, kterými se tranzitní program řídí a zajišťuje jeho kvalitu. Principy jsou z publikace Tranzitní program – ze školy do práce, které volně přeložily a převzaly pracovnice tranzitního programu Asistence, o.s. z Clarkovy příručky Transition to Independence process: TIP System Development and Operations Manual. Tampa Florida: University of South Florida, 2003, s. 9 - 10.¹¹

1. Tranzitní program se zabývá budoucností klienta, používá přístup zaměřený na klienta (plánování přechodu na klientovi priority).
2. Podpora a služby v tranzitním programu jsou individuální, přístupné a přiměřené věku, jsou postaveny na pomoci klientovi v dosažení jeho cílů ve všech oblastech přechodu.
3. V tranzitním programu je potřeba rozpoznat a rozvíjet klientův vlastní výběr a jeho vlastní zodpovědnost.

---

¹¹ STUPKOVÁ, Vlasta, NOVÁKOVÁ, Hana a KÖLBLOVÁ, Kristýna. Tranzitní program – ze školy do práce. 1. vyd. Praha: Jedličkův ústav a školy, 2004. s. 6

4. V tranzitním programu je zajištěna bezpečná síť podpory týmem tranzitního programu, rodiči a dalšími zdroji přirozené podpory.
5. V tranzitním programu pomáháme klientovi rozvíjet jeho vlastní možnosti
6. V tranzitním programu se zaměřujeme na výsledek očekávaný klientem: zaměření na klientovy cíle a jeho úspěchy.
7. Klient, jeho rodiče, další blízcí lidé i formální zdroje podpory v místní komunitě jsou aktivně zapojeni do programu.

2.2 Realizátoři tranzitního programu

Tranzitní program v Jedličkově ústavu a školách probíhá od roku 1995, původně pod názvem pracovně – sociální rehabilitace. V roce 2001 byla přijata nová verze Koncepce rozvoje JÚŠ, ve které se poprvé objevil název Tranzitní program. Tento termín je přesnější a odpovídá mezinárodní terminologii. Tranzitní program realizuje JÚŠ ve spolupráci s občanským sdružením Asistence.

2.2.1 Jedličkův ústav a školy v Praze

Jedličkův ústav založil roku 1913 významný chirurg, rentgenolog MUDr. Rudolf Jedlička. Dle Koncepce JÚŠ poskytuje v současné době vzdělávací, zdravotní a rehabilitační péči zhruba 185 studentům s tělesným a kombinovaným postižením.

Vzdělání mohou studenti Jedličkova ústavu získat v následujících školách:

1. JÚŠ poskytuje základní vzdělání ve školách
  - a. Základní škola - 9 tříd
  - b. Základní škola praktická - 3 speciální třídy
2. JÚŠ poskytuje střední vzdělání na školách
  - a. Praktická škola
  - b. Střední odborná škola – Obchodní škola
  - c. Střední odborná škola – Sociálně správní škola

- d. Gymnázium
- e. Střední odborné učiliště (obuvník, knihař, krejčí)
- f. Odborné učiliště (obuvnické práce, knihařské práce, šití oděvů)

Studenti mohou také využívat internátní péči a to buď v domově dětí nebo v domově mládeže. Někteří v ústavu pouze bydlí a navštěvují běžné odborné učiliště, střední či vysokou školu.

Psychologickou, speciálně-pedagogickou a sociální péči studentům zjišťuje JÚŠ prostřednictvím Speciálně poradenského centra, které poskytuje všem dětem a mladistvým JÚŠ odbornou pomoc v procesu jejich integrace do společnosti a to ve spolupráci s rodinou, školou a dalšími odborníky.

Tranzitní program se již několik let úspěšně vyvíjí a zároveň realizuje na některých středních školách JÚŠ, v rámci komplexní rehabilitace pro děti a mládež s tělesným a kombinovaným postižením v JÚŠ a ve spolupráci s občanským sdružením Asistence. Tranzitní program je pro všechny studenty, praktická a obchodní škola mají do rozvrhu zařazeny hodiny Tranzitního programu a individuální konzultace. Ostatní si mohou dobrovolně domluvit konzultace, pokud cítí potřebu pomoci s přechodem.

2.2.2 Občanské sdružení Asistence při JÚŠ v Praze

Občanské sdružení Asistence bylo založeno na podzim roku 1995 několika zaměstnanci JÚŠ, přáteli a rodiči mladých lidí s kombinovaným postižením. Hlavním podnětem vzniku byla aktuální potřeba pomoci studentům praktické školy Jedličkova ústavu při přechodu ze školy a ústavu do dalšího života. Na začátku 90. let minulého století už bylo jasné, že i mladí lidé s těžším postižením mají možnosti žít ve společnosti, pracovat, bavit se, setkávat se s přáteli a seznamovat s dalšími lidmi. Největší potřebou bylo od začátku pracovní uplatnění. Absolventi začali využívat službu podporovaného zaměstnávání, která se stala hlavním prostředkem při uskutečňování tranzitního programu ze školy do dalšího života.

V současné době využívá služby sdružení Asistence 81 klientů. Tyto služby zajišťuje několik pracovníků tranzitního programu, kteří mají na starosti

pracovní uplatnění, soběstačnost v běžných denních činnostech a aktivity volného času. Koordinátor asistentů organizačně zajišťuje všechny aktivity našich klientů s asistencí, ekonom a účetní se starají o finanční záležitosti a vedoucí sdružení. Se sdružením spolupracuje celkem asi 30 asistentů a dobrovolníků.

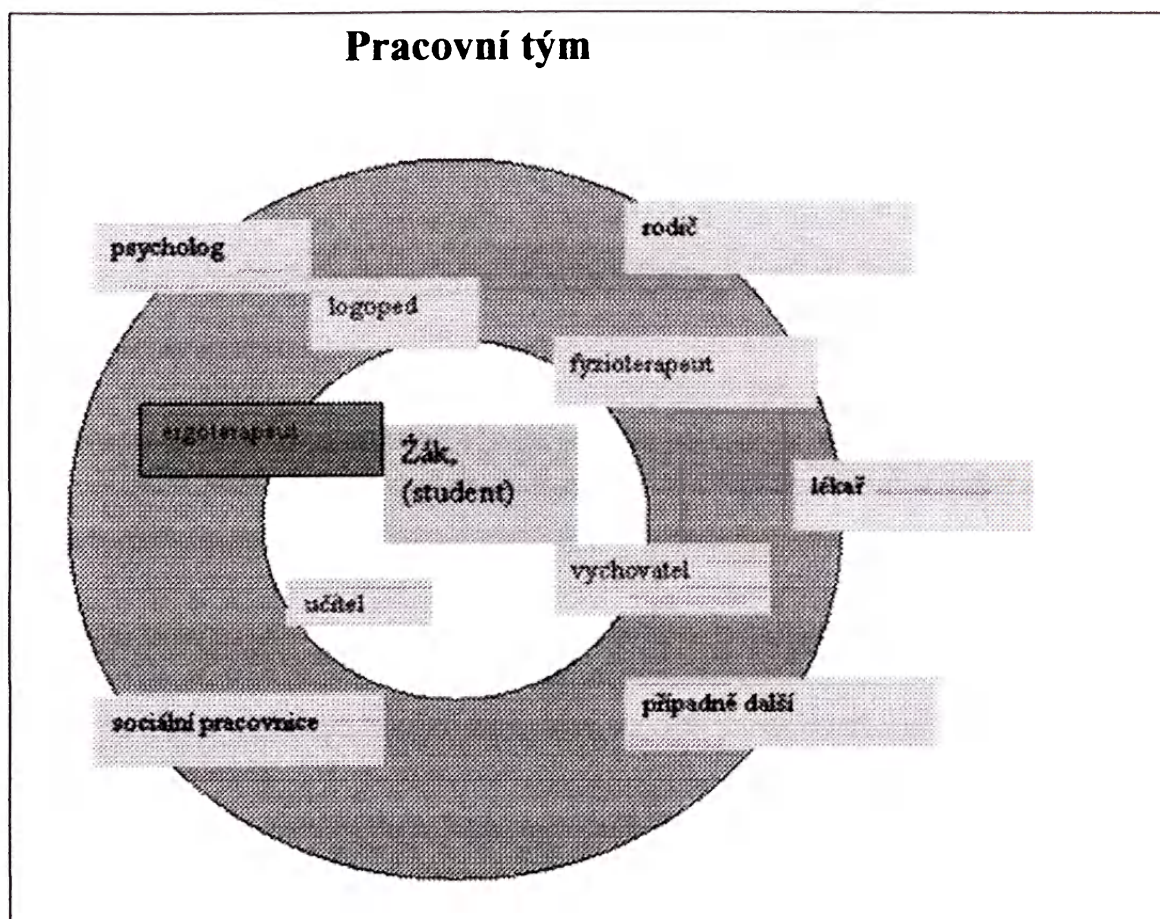
Členové týmu v Asistenci, o.s. jsou odborníci s různým vzděláním, zkušenostmi a praxí v oblasti sociální práce, ergoterapie, psychologie, speciální pedagogiky a dalších příbuzných oborů a tak se mohou v týmové spolupráci vhodně doplňovat. Multidisciplinární spolupráce podporuje výměnu myšlenek, nápadů a informací. Zajišťuje společné plánování cílů, respektuje schopnosti a vklady každého člena týmu, v neposlední řadě podporuje jejich komunikaci, a tím maximalizuje klientovy výsledky.

2.3 Pracovní týmy

Občanské sdružení Asistence spolupracuje velice úzce s pracovníky tranzitního programu JÚŠ, kteří s absolventy dlouhodobě spolupracovali v době, kdy studovali JÚŠ. A právě zde jsou absolventi seznámeni s tranzitním programem.

2.3.1 Pracovní tým v JÚŠ

Podle první verze koncepce rozvoje JÚŠ vznikl pracovní tým okolo každého klienta (viz obr.2.). Týmová práce je základní požadavek na činnost všech odborných pracovníků v dnešním JÚŠ. Členy týmu jsou: vychovatelé, učitelé, fyzioterapeuté, ergoterapeuté, lékaři, sociální pracovníci, psychologové. Koordinátorem tedy case managerem klienta je jeden z týmu. Tým se pravidelně schází s rodiči, klientem a dalšími odborníky. Úkolem týmu je definovat klientovi specifické potřeby, navrhnout program komplexní rehabilitace a realizovat jej a stanovit dílčí cíle. Tým má k dispozici společnou dokumentaci z které vychází i pracovníci občanského sdružení Asistence. Každý z týmu by měl umět klientovi nabídnout individuální spolupráci, specifické služby a podmínky, které mu umožní se rozvíjet.

Obr. 2. Schéma týmu, kde koordinátorem je ergoterapeut, dalšími členy učitel, vychovatel, logoped a fyzioterapeut ¹²

2.3.2 Pracovní tým v Asistenci, o.s.

Členové pracovního týmu v občanském sdružení asistence jsou konzultanti tranzitního programu a asistenti.

2.3.2.1 Konzultant tranzitního programu

Klient se účastní pravidelných setkání s konzultantem tranzitního programu, který zároveň spolupracuje s rodinou klienta a s odbornými

¹² Kol. autorů, Koncepce rozvoje JÚŠ. Praha: JÚŠ 2001. Vnitřní materiál JÚŠ

pracovníky jiných služeb. Konzultant tranzitního programu zodpovídá za přípravu a plnění individuálního plánu a vede dokumentaci klienta. Pomáhá klientovi ujasňovat si a uskutečňovat jeho vlastní plány. Na základě konzultací s klientem vyhledává a vytváří vhodná místa individuálních praxí či pracovního uplatnění. Poskytuje individuální konzultace a poradenství nejen klientům. Metodicky vede asistenty. Zjišťuje individuální možnosti pracovního a sociálního uplatnění absolventa, spolupracuje s absolventem na mapování reálných možností v místě bydliště. Sleduje problematiku zaměstnávání a služeb v regionu a spolupracuje na vyhledávání vhodného zaměstnání. Pokud si absolvent přeje, pracuje s ním na dalších oblastech přechodu, jako například mapování a hledání vhodného bydlení, volno-časových aktivit a následných služeb dle potřeb, zájmů a přání. Pracuje s absolventy v oblasti získávání finančních prostředků na následné služby (asistenci). Podílí se na přípravě a realizaci vyučovacích hodin tranzitního programu. V neposlední řadě se účastní supervize týmu, seminářů a studuje literaturu.

2.3.2.2 Asistent

Dalšími spolupracovníky jsou asistenti, kteří klientovi pomáhají v dosahování dílčích kroků a cílů, které si vytyčil v individuálním plánu. Asistent spolupracuje s konzultanty. Asistent pomáhá klientovi v nově vzniklých situacích jak osobního tak pracovního charakteru.

Pracovní asistent pomáhá studentovi s cestou do zaměstnání, podporuje jeho komunikaci a orientaci na pracovišti. Řeší osvojení pracovních, sociálních a dalších dovedností s prací souvisejících. Osobní asistent pomáhá při běžných denních činnostech a volnočasových aktivitách. Náplně obou asistentů se mohou prolínat či doplňovat. Vlastní organizaci zajišťuje koordinátor asistentů, který vede plány asistence. Asistenti se jednou měsíčně účastní supervize, kterou vede vedoucí občanského sdružení Asistence.

2.4 Rodina

„Být rodičem jakkoli postiženého dítěte je postižením samo o sobě...Vůbec nejpodstatnější však je, že problémy rodičů a problémy jejich dítěte vůbec nemusí být totožné“ Hrubý, 1999,s.41. ¹³

Každého člověka ovlivňuje prostředí ve kterém vyrůstá a proto na lidi omezené zdravotním postižením, kteří žijí převážnou část života v chráněném prostředí, bude vnější prostředí působit jinak než pro ty, pro které je obvyklé.

Pro začlenění člověka s postižením do společnosti hraje významnou roli celá řada činitelů, jako např. emocionalita a úroveň rozvinutosti volných vlastností. Význam má úroveň adaptačních schopností, ale i některé povahové vlastnosti, postoje, schopnost komunikovat a navazovat vztahy s ostatními lidmi. Proto je role rodiny a rodičů velmi důležitá, neboť právě jejich podpora, pomoc a důvěra je potřebná.

Pokud se narodí dítě, které se odlišuje od ostatních zdravých dětí nebo se jinak vyvíjí, tak se životní situace rodiny podle některých odborníků zásadně mění. Rodina s postiženým dítětem má jinou sociální identitu a to pro všechny její členy, jak rodiče tak zdravé sourozence. Každý z takto postižené rodiny se musí se situací vyrovnat a přijmout ji, neboť se určitým způsobem mění životní styl celé rodiny jako reakce na přizpůsobení se možnostem a potřebám postiženého člena. V důsledku toho se mění chování nejen v rámci rodiny, ale také ve vztahu k širší společnosti, kde se tito lidé mohou chovat jinak a může je to dokonce i izolovat. Dle Čákové¹⁴, která se spolu se svými kolegyněmi zabývala kvalitou života dětí s postižením a jejich rodin, se ukazuje, že postižené děti žijí častěji v neúplných rodinách a rodiče mají často pocit nižší životní úspěšnosti a spokojenosti. Častěji se u nich vyskytuje nervozita, deprese, problémy v partnerských vztazích, osamělost. Rodiče opouští přátelé, neboť nevědí jak reagovat na dítě a jak se k nim chovat. Velmi často také chybí pomoc při péči o dítě. Lze říci, že péče o postižené dítě vede k větší zátěži rodiny a ke zhoršení

---

¹³ Vágnerová,M.,Psychopatologie pro pomáhající profese, 3.vyd.Praha: Portál,2004, str 162

¹⁴ Čáková,E., Fábíková J.,Martinovská,M.:Situace v rodinách s postiženými dětmi, Československá pediatrie Suppl.,53,č.1,1998,s.51-52

kvality jejího života v oblasti zajištění psychické podpory a konkrétní pomoci při péči o dítě.

Jsou rodiny, které hledají informace a rady, navštěvují odborníky a snaží se situaci zvládnout a dítě dobře připravit pro budoucí život. Ovšem mnohé rodiny, se uzavírají do sebe, odmítají odbornou pomoc a stávají se neplnohodnotným partnerem pro své dítě.

Po dobu vývoje by dítě mělo vědět a cítit, že ho mají rodiče rádi, mají zájem a berou jej takové jaké je. Děti potřebují zázemí, pocit ochrany a bezpečí, intenzivnější výchovnou péči a pomoc při vzdělávání. Vědomosti, dovednosti a návyky se vytvářejí pomalu a obtížně, jsou nesamostatné a vyžadují pomoc v různých činnostech, které ostatní např. mladší sourozenci snadno zvládají. Každý vytvořený návyk, každá nová dovednost a nově osvojený poznatek znamenají cenné kroky k osamostatnění, k obohacení a usnadnění života.

U dospívajících dětí s postižením dochází k tendenci osamostatnit se od rodičů, kteří si vlivem celoživotní péče o dítě a pevnou vazbou mezi nimi, nedokáží představit jejich samostatný život v běžném prostředí. Proto je v období přechodu důležitá práce nejen s klientem, ale i s jeho rodinou.

2.5 Role ergoterapie

Dle České asociace ergoterapeutů je definice oboru ergoterapie následující: *„Ergoterapie je zdravotnická disciplína, která využívá specifické diagnostické a léčebné metody a postupy při léčbě jedinců každého věku, kteří jsou dočasně nebo fyzicky, psychicky, smyslově nebo mentálně postiženi. Cílem ergoterapie je dosáhnout maximálního stupně funkčnosti v aktivitách denního života, v pracovních činnostech a v aktivitách volného času pomocí vhodně zvolených cílených a pro osobu smysluplných aktivit či zaměstnání.“*¹⁵

Spolupráce s ergoterapeutem je důležitá ve všech fázích tranzitního programu. Ergoterapeut se snaží dosáhnout aktivního přístupu klienta ke svému

---

¹⁵ Česká asociace ergoterapeutů [cit. 2006-02-01]

<<http://www.ergoterapie.org/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=3>>

životu a maximalizovat jeho funkční schopnosti v oblastech běžného denního života, vzdělání, zaměstnání a produktivity, bydlení, řízení domácnosti i volnočasových aktivit.

Dle mého názoru je profese eroterapeuta potřeba hlavně v oblasti soběstačnosti a samostatnosti, neboť ostatní pracovníci bez ergoterapeutického vzdělání nemají dostatečné zkušenosti s osvojováním, nácvikem a kompenzací běžných denních činností. Považuji proto za velmi příhodné navržení jednotného komplexního hodnocení ADL pro klienty tranzitního programu.

V první fázi plánování přechodu je důležitá podpora a pomoc klientovi při ujasňování vlastních představ a zájmů a získávání sebedůvěry, motivace i schopností. V této fázi ergoterapeut pomáhá získávat dovednosti potřebné k větší samostatnosti v oblastech bydlení, práce a volného času. Napomáhá při vytváření zázemí pro samostatný aktivní život. Ergoterapeut může napomoci kolegům při práci s klientem a to formou nácviku ADL, orientaci ve vlastních zájmech a reálných možnostech, jak vzhledem ke zdravotnímu postižení, tak vzhledem k možnostem budoucího bydliště.

Ve druhé fázi ergoterapeut nabízí pomoc v orientaci a možnostech, na které má klient vzhledem ke svému zdravotnímu postižení nárok. Ukazuje a následně pomáhá klientovi získávat finanční prostředky např. na asistenci na běžných školách, individuální doprovody, kompenzační pomůcky. I nadále ergoterapeut pomocí cílených činností může napomoci ke zlepšení funkční schopnosti jedince v oblasti soběstačnosti.

Ve třetí fázi tranzitního programu dochází k začlenění klienta do prostředí, ve kterém bude žít a na které se po celou dobu programu připravoval. Pomocí konzultací pomáhá řešit vzniklé situace v oblasti pracovní, volnočasové i v souvislosti se samostatným bydlením např. zhoršující se zdravotní stav a s tím i nutnost dalších kompenzačních pomůcek a bezbariérových úprav.

Ergoterapeut je po celou dobu tranzitního programu i po jeho skončení klientovým poradcem a podporovatelem. Pomáhá řešit a předcházet dalším znevýhodněním ve všech oblastech klientova života a tím napomáhá ke zvyšování kvality jeho života. K tomuto cíli by měl využívat svých znalostí v oblasti vypracovávání metodik; testování, hodnocení a odbornému nácviku

jednotlivých problémových oblastí a činností klienta; analýzu prostředí jeho úprav a možnost použití kompenzačních pomůcek; důsledné vedení a pomáhání při vytváření jednotné dokumentace; komunikace v rámci týmu.

2.6 Plánování

2.6.1 Plánování přechodu

Plánování přechodu je důležitým krokem do dospělosti, kdy musí klient přebírat zodpovědnost za vlastní budoucnost a rozhodování. Pro plánování budoucnosti je důležité stanovení cílů a určení silných stránek a zájmů. S plánováním přechodu se začíná co nejdříve, tedy v době školní docházky. Již v této době zkoumá klient své možnosti a hledá směr, kterým by se v životě rád ubíral. Důležité je, aby si uvědomil co chce dělat a jak toho dosáhnout a převzal zodpovědnost za své rozhodování. Plánuje si dílčí cíle tak, aby mohl dosáhnout svých stanovených cílů. Klient plánuje, aby mohl spolurozhodovat o poskytovaných službách. Při plánování a hodnocení si klient může uvědomit a ujasnit, co se chce nového naučit, jaké jsou jeho schopnosti, přání a představy. Klient má tak možnost lépe poznat sám sebe a utvrdit se ve svých přáních. Důležitá je i motivace, která je u jednotlivých klientů různá a vždy záleží na osobnosti, aktuální životní situaci a momentálním rozpoložení.

Důležité je, aby byl klient aktivní a aby si uvědomil, že jeho budoucnost je jen jeho a je tedy převážně v jeho rukou.

2.6.2 Individuální plán

„Individuální plán pomáhá klientovi, konzultantovi a dalším lidem, kteří jsou procesem plánování a uskutečňování plánu účastni (rodiče, přátelé, příbuzní, další členové pracovního týmu, agentury, asistenti, odborníci) stanovit a uskutečnit

klientův hlavní cíl a jeho dílčí cíle při získávání a udržení si zaměstnání a realizovat postupné kroky směřující k cíli.“¹⁶

Individuální plán přechodu je prozatím jediným systémem hodnocení klienta a klient si jej vytváří a reviduje sám s pomocí svého konzultanta a případně dalších osob, které si na začátku definoval. Individuální plán obsahuje cíle, časový sled a postup dosažení stanovených cílů, kdo se bude na uskutečňování cílů podílet, kdy a jak. Zaznamenávají se plánovací a hodnotící schůzky. Představuje tedy konkrétní postup jak dosáhnout stanoveného cíle – pracovního a sociálního uplatnění. Vede také k rozvoji dovedností potřebných k plánování v oblasti pracovní kariéry a k zodpovědnosti za vlastní rozhodnutí. Klient by měl při hodnocení zřetelně vidět své pokroky, aby si zároveň mohl uvědomit, čemu je potřeba se více věnovat a jakým způsobem. Je vhodné, aby se přípravy a hodnocení individuálního plánu účastnil i další člen týmu a mohl tak upozornit na další možnosti, přispět k práci dalšími pohledy na situaci.

Obsahem individuálního plánu jsou:

1. identifikační prvky, informace a data
2. popis aktuální situace, včetně hodnocení
3. cíl klienta (v čem se má situace změnit - konkrétní cíl, aktuální cíl, případně rozdělený cíl do dílčích cílů)
4. harmonogram dosahování cíle [jednotlivé kroky (úkoly, činnosti) tak, aby byly pro klienta jasné a pochopitelné, aby opravdu rozuměl jejich významu a aby je mohl i uskutečnit; osoby, zodpovědné za jejich uskutečnění (splnění, provedení); termíny jejich uskutečnění (splnění, provedení)]
5. potvrzení, že všichni účastníci plánu rozumějí a souhlasí s ním

---

¹⁶ HRADECKÁ, D. 2004. Metodika podporovaného zaměstnávání v Asistenci, o.s.1.vyd. Praha: 2004. 8 s. ISBN neuv.

2.7 Realizace

Tranzitní program studentů a absolventů JÚŠ je rozdělen do tří fází. V posledních dvou letech studia probíhá obvykle v době docházky do školy a pobytu v ústavu první, přípravná fáze tranzitního programu. Když studenti dokončí studium v JÚŠ přechází do fáze druhé, kterou svými službami (viz obr. 3.) zajišťuje Asistence, o.s.. V poslední, třetí fázi tranzitního programu (začlenění do komunity), by měl klient využívat sociální služby a kontakty v místě bydliště.

Nabídka služeb v rámci tranzitního programu v Asistenci, o.s.:

- Individuální praxe
- Podporované zaměstnávání
- Další možnosti pracovního uplatnění
- Poradenství, konzultace
- Orientace v otázce bydlení
- Asistence na běžných školách
- Podpora a pomoc v soběstačnosti v běžných denních činnostech
- Podpora a pomoc v organizaci a realizaci volného času
- Asistence při individuálních doprovodech
- Spolupráce v oblasti následných služeb
- Job klub

Obr. 3. Nabídka služeb v rámci tranzitního programu v Asistenci, o.s.:

2.7.1 První fáze tranzitního programu

Prvním krokem studenta v tranzitním programu je ujasnit si plány, představy své vlastní budoucnosti. Mállokterý student střední školy má o svém budoucím uplatnění jasnou představu. Mladí lidé s postižením jsou v tomto směru oproti svým vrstevníkům v odlišné situaci nejen vzhledem ke změněným vlastním možnostem, ale většinou také vzhledem k odlišným životním zkušenostem. Těžké zdravotní postižení a současná nezaměstnanost mohou vytvářet u některých

studentů i jejich rodičů dojem, že pracovním uplatněním je zbytečné se zabývat. Důležitou součástí programu je tedy také rozvoj motivace.

Dalším krokem je orientace ve vlastních zájmech a možnostech vzhledem ke zdravotnímu postižení. Představy o budoucnosti a zájmy je potřeba dát si do souvislosti s vlastními možnostmi a možnostmi na trhu práce v dané oblasti a také s tím, jsou li v místě bydliště služby, které mladý člověk s postižením ke svému aktivnímu životu potřebuje. V bezbariérovém a vstřícném prostředí škol Jedličkova ústavu si studenti mnohdy ani nemají příležitost ujasnit, jakou konkrétní pomoc a jaké služby potřebují, kde a jak je mohou po skončení školy najít a jakým způsobem finančně zajistit.

2.7.2 Druhá fáze tranzitního programu

Po ukončení školní docházky se absolvent plynule dostává do druhé fáze tranzitního programu. Avšak příprava na život po škole se již realizuje v posledním školním roce. Studenti mají možnost zabývat se tím, co budou po skončení školy dělat. Konzultanti pracují se studenty především v oblasti hledání zaměstnání, ale přitom nejsou opomíjeny ani další oblasti jako je např. bydlení, soběstačnost, volný čas. Práci je potřeba plánovat z hlediska toho, co člověk potřebuje k běžnému životu a také jak se do práce ze svého bydliště dostane. Jakmile má student otázku bydlení vyřešenou, může začít plánovat zaměstnání a své další aktivity. A stejně jako pro budoucí absolventy jiných škol je v období přechodu ze školy do dalšího života v popředí otázka osobní samostatnosti, kterou se zabývají a intenzivně ji prožívají i studenti s těžkým tělesným i kombinovaným postižením. Velmi často s přemýšlením o práci souvisí i představy studenta co chce dělat ve volném čase. Ne každý si představuje, že se bude plně realizovat v práci a potřebuje v tomto období plánování svého dalšího života mít kontinuitu i ve svých aktivitách volného času.

U mimopražských studentů a absolventů škol Jedličkova ústavu je snaha najít asistenty v místě bydliště a zaměstnání klienta. Místo bydliště studenta už na začátku tranzitního programu, jakmile je jasná potřeba specifických služeb, mapují konzultanti také z hlediska těchto služeb. Oslovují se organizace, které takové služby poskytují a navazuje se spolupráce s místními zastupitelstvy v komunitním plánování služeb.

Hlavní zásadou při poskytování služeb tranzitního programu je vedení k co největší možné samostatnosti v co nejméně omezujícím prostředí. Na konci druhé fáze by měli klienti být stabilizováni ve svém zaměstnání, bydlení i v ostatních oblastech přechodu a měli by si být vědomi toho, jaké služby budou do budoucna potřebovat. Neopomenutelným aspektem je v tomto směru také orientace v možnostech získávání finančních prostředků na služby.

2.7.3 Třetí fáze tranzitního programu

Třetí fáze tranzitního programu navazuje na aktivity, které ji předcházely (např. trénink soběstačnosti doma a v místní komunitě, podporované zaměstnání, individuální aktivity s asistentem ve volném čase atd.). „Plné začlenění absolventa do komunity je jakýmsi pomyslným vrcholem tranzitního programu.“¹⁷

Klient, v této poslední části tranzitního programu, je v co největší možné míře samostatný a nezávislý, k čemuž má přispívat i co nejméně omezující prostředí, ve kterém se nachází. Vzhledem k těžkému postižení klientů je potřeba počítat s tím, že úplné soběstačnosti a nezávislosti nebude možné dosáhnout. Klient by ale měl postupně přestat využívat služeb občanského sdružení Asistence, které nahradí poskytovatelé v místě jeho bydliště. Zde má i svoji přirozenou sociální síť, podporu rodiny, přátel nebo známých, kteří jej obklopují, navštěvují a v případě potřeby mu pomohou slovem i činem. S nimi také tráví, plánuje a organizuje své aktivity volného času. Pracovní uplatnění systémem podporovaného zaměstnávání končí a podaří-li se to, mělo by na něj navázat běžné zaměstnání s přirozenou podporou přímo na pracovišti. Také problematiku bydlení má člověk v této fázi již vyřešenou.

Ve třetí fázi se klienti učí i samostatně si podávat žádosti o granty na potřebné služby a také obdržené finanční prostředky vyúčtovat. Pro klienty, kteří s těmito záležitostmi budou potřebovat vzhledem ke svému postižení i nadále pomoc, je důležité, aby si byli i této potřeby vědomi.

---

¹⁷ STUPKOVÁ, Vlasta, NOVÁKOVÁ, Hana a KÖLBLOVÁ, Kristýna. *Tranzitní program – ze školy do práce*. 1. vyd. Praha: Jedličkův ústav a školy, 2004. s. 15.

2.8 Oblasti tranzitního programu

☐ Pracovní uplatnění   ☐ Bydlení   ☐ Soběstačnost   ☐ Volný čas   ☐ Vzdělání

Obr. 4. Oblasti tranzitního programu

2.8.1 Pracovní uplatnění

2.8.1.1 Individuální praxe

Individuální praxe na běžných pracovištích jsou významnou součástí první fáze tranzitního programu. Při přechodu studentů ze školy do dalšího života je obvykle pro každého prioritou získat vhodné pracovní uplatnění. Student potřebuje vědět, že to, co se ve škole učí, bude moci v životě a hlavně v zaměstnání uplatnit. Systémem individuálních praxí má student možnost si své pracovní i sociální dovednosti v praxi ověřit a zároveň je rozvíjet a prohlubovat.

Klient dochází na praxi většinou jednou týdně zhruba na dvě až tři hodiny. Zpočátku ho doprovází konzultant tranzitního programu a poté asistent. Pomáhají mu zorientovat se - tzn. naučit se zvládat zadané úkoly, komunikovat se spolupracovníky, získávat přirozenou podporu na pracovišti, říci si o práci nebo pomoci zvládat cestu do práce a zpět. Druh a místo praxe jsou voleny individuálně vzhledem k možnostem a schopnostem jednotlivých studentů. Cílem je dovést studenta k maximální samostatnosti za minimální podpory.

Základní výhody přípravy na budoucí pracovní uplatnění formou individuálních praxí s asistencí.¹⁸

- Předchází se nezaměstnanosti absolventů JÚŠ - dlouhodobé i krátkodobé.
- Student si může vyzkoušet různé typy práce v běžném prostředí a lépe se pak rozhodnout pro určitý druh práce.
- Student i zaměstnavatel si mohou nezávazně vyzkoušet spolupráci.
- Oproti skupinové praxi je možný individuální přístup v reálném prostředí, kde je student sám za sebe.
- Student má na pracovišti možnost individuální podpory pracovního asistenta.
- V případě přechodu z praxe přímo do zaměstnání neztratí student pracovní návyky (ráno vstát, mít povinnosti, atd.).
- Student má možnost včas se naučit a vyřídit si formality týkající se zaměstnání.

Praxe má pro studenty význam nejen pro získání zaměstnání a rozvoj pracovních a sociálních dovedností, ale také v tom, že budoucnost po skončení školy začíná mít konkrétnější obrysy. Pro mnohé z nich je to první samostatná intenzivní zkušenost v setkání s lidmi v běžném prostředí a možnost ověřit si své schopnosti a dovednosti. Taková zkušenost může napomoci ve vytváření realistického náhledu na vlastní budoucnost, ovlivňovat postoj k sobě samému i společnosti a přispívat k rozvoji pozitivního sebepojetí.

2.8.1.2 Podporované zaměstnávání

„Podporované zaměstnávání je časově omezená služba určená lidem, kteří chtějí získat a udržet si placené zaměstnání v běžném pracovním prostředí. Jejich schopnosti získat a zachovat si zaměstnání jsou přitom různých důvodů omezeny do té míry, že potřebují individuální osobní podporu poskytovanou před nástupem do práce i po něm.“¹⁹

¹⁸ STUPKOVÁ, Vlasta, NOVÁKOVÁ, Hana a KÖLBLOVÁ, Kristýna. *Tranzitní program – ze školy do práce*. 1. vyd. Praha: Jedličkův ústav a školy, 2004. s. 12.

¹⁹ VITÁKOVÁ, P. *Souhrnná metodika podporovaného zaměstnávání*. 1. vyd. Praha: Rytmus, 2005. ISBN 80-903598-0-9

Podporované zaměstnávání je jednou z forem zaměstnávání klientů, kteří jsou znevýhodněni na otevřeném trhu práce.

2.8.1.3 Chráněné dílny a chráněná pracoviště

Chráněné dílny a chráněná pracoviště jsou specifická pracoviště zejména pro klienty, kteří mohou podávat jen zmenšený pracovní výkon a nelze je umístit na volných pracovních místech na trhu práce, a pro klienty po dobu přípravy k práci.

Chráněná dílna poskytuje pracovní a společenské uplatnění formou pracovní činnosti. Chráněná pracovní dílna je pracoviště zaměstnavatele, kde je zaměstnáno nejméně 50 % zaměstnanců se zdravotním postižením.

Chráněné pracoviště může být vytvořeno jak na pracovišti, tak i v domácím prostředí. Je vytvořené zaměstnavatelem pro osobu se zdravotním postižením na základě písemné dohody s úřadem práce. Chráněné pracovní místo musí být provozováno po dobu nejméně 2 let ode dne sjednaného v dohodě.

2.8.2 Soběstačnost

Soběstačnost v běžných denních činnostech je základním předpokladem pro aktivní život ve společnosti. Většina studentů JÚŠ, vzhledem ke svému postižení, potřebuje dlouhodobou podporu v rozvoji soběstačnosti a v některých činnostech i trvalou pomoc. Důležitým úkolem je pomoci studentům identifikovat své specifické potřeby v oblasti běžných denních činností a naučit se žádat o pomoc, kterou opravdu potřebují.

V rámci tranzitního programu se setkáváme s pojmem běžné denní činnosti dle paní Neistadtové²⁰, kterými jsou myšleny činnosti jako např. upravit sebe sama, osobní hygiena (česání, ústní hygiena, mytí), oblékání, stravování, užívání léků, funkční komunikace (používání přístrojů či systémů k vysílání a získání informací - použití telefonu, alternativní komunikace), funkční mobilita

---

²⁰ NEISTADT, M., E. a CREPEAU, E.: Occupational Therapy. 9. vyd. Philadelphia: Willard & Spackman's, 1998. s. 897 – 899.

(pohyb z místa na místo – použití vozíku), použití dopravního prostředku, schopnost reagovat v nečekaných situacích, manipulace s penězi.

Pro lepší orientaci a rozlišení v této kapitole používám ergoterapeutické rozdělení běžných denních činností, aktivit denního života (Activity of daily living - dále jen ADL) na personální a instrumentální.

Personální ADL obsahuje osobní hygienu, koupání, oblékání, jídlo, použití WC, přesuny a mobilitu. Položky v instrumentálních ADL jsou následující: nákup, vaření (příprava jídla), domácí práce (běžný úklid), praní, manipulace s penězi, přenášení, transport (použití dopravy, jízda autem), sociální interakce, telefonování, záliby.²¹

Předpokládáme, že klient má při nástupu do tranzitního programu již osvojeny personální ADL a zná své potřeby při jejich realizaci a umí si o pomoc říci. Pokud je potřeba, nácvik personálních ADL probíhá v novém konkrétním prostředí, jako je například nové bydlení, praxe, zaměstnání, kde klientovi pomáháme s osvojením nových zkušeností např. sprchování v novém bytě, hledání a používání nových kompenzačních pomůcek, odstranění či překonání nově vzniklých bariér.

Jelikož klienti přicházejí do tranzitního programu v období školní docházky nemají a ani nemohou mít dobře osvojeny instrumentální ADL a proto se v průběhu tranzitního programu zaměřujeme spíše na ně. Hodnocení provádí nejlépe konzultant - ergoterapeut pomocí rozhovoru, pozorování (obecné, specifické chování a při provádění činností jak samovolných tak zadaných). Nácvik probíhá pomocí stupňování aktivit a činností a to jak prostředím, obtížností činnosti, mírou dopomoci. Zpočátku provádí klient jednoduché činnosti s pomocí konzultanta v jemu známém prostředí. A postupně při objevování problémových oblastí jsou s pracovním konzultantem hledány možnosti kompenzace či jejich trénování v různých situacích. Instrumentální ADL jsou pro klienta dalším stupněm a důležitým faktorem při získávání soběstačnosti a samostatnosti.

2.8.3 Bydlení

---

²¹ Bakalářské studium ergoterapie, Vyšetřovací metody, 1. IfUK KRL, Praha

Plánovat možnosti bydlení by si student měl již od počátku tranzitního programu, aby věděl jaké jsou možnosti pracovního uplatnění a specifických služeb v místě bydliště.

Podle svých přání, potřeb, možností, finančních prostředků atd., může student vybírat z možností bydlení: zůstat u rodičů, požádat o bezbariérový byt nebo si najít chráněné či podporované bydlení, najmout si byt apod.

Typologie sociálních služeb vytvořená Ministerstvem práce a sociálních věcí definuje „*Chráněné bydlení je dlouhodobá pobytová služba poskytovaná osobám se zdravotním postižením, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby. Chráněné bydlení má formu individuálního nebo skupinového bydlení; osobě se poskytuje podle potřeby podpora osobního asistenta. Služba obsahuje poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování, pomoc při zajištění chodu domácnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti, pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje za úplatu.*“²²

Dle pracovníků Asistence, o.s. jsou klienti velmi specifickou skupinou a to proto, že jim např. kombinace postižení nemusí umožňovat využít chráněné bydlení, které bývá jednostranně zaměřené (např. chráněné bydlení pro mentálně postižené je bariérové).

„*Podporované bydlení je sociální služba poskytovaná osobám se zdravotním postižením, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby; služba se poskytuje v domácnosti osob. Služba obsahuje pomoc při zajištění chodu domácnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje za úplatu.*“²³ Cílem je umožnit člověku zůstat ve vlastním domácím prostředí

Podporované bydlení má pro klienty občanského sdružení nevýhodu v předpokladu vlastnictví či získání finančních prostředků pro obstarávání vlastního bydlení. Při získání vlastního bytu je tato služba vhodná.

---

²²MPSV, ČR [cit. 4.3.2006]. Přístup z: <http://mpsv.cz/cs/9>

²³ MPSV, ČR [cit. 4.3.2006]. Přístup z: <http://mpsv.cz/cs/9>

Domy na půl cesty, jsou pro mladé lidi do 26 let. Jsou hlavně pro ty, kteří nemají vlastní rodinné zázemí.

Další možností jsou bezbariérové nájemní byty, které mohou získat osoby s omezenou pohyblivostí od města. Podmínkou vyřízení žádosti na městském úřadě je trvalé bydliště v dané lokalitě. Pokud osoba s omezenou pohyblivostí vlastní byt, může požádat na místním sociálním odboru o příspěvek na úpravy. Osoba, která potřebuje stálý dohled a kontinuální ošetrovatelskou péči, má možnost bydlení v domě s pečovatelskou službou. Tyto domy nabízejí samostatné bydlení. Tento druh péče však předpokládá alespoň částečnou soběstačnost klienta.

2.8.4 Volný čas

Naplnění volného času je pro klienty důležitou složkou v jejich životě. Když ještě studují mají školní docházku převážně v dopoledních hodinách a odpoledne mají volno. V tuto dobu mohou navštěvovat různé zájmové činnosti v rámci JÚŠ jako např. rytmický soubor mládeže a zaměstnanců JÚŠ The TAP TAP, divadelní kroužek a sportovní aktivity (zejména atletiku, boccii, cyklistiku, curling).

Když školu dokončí, měli by si klienti volnočasové aktivity zařizovat sami v místě bydliště. Částečně jim mohou pomoci Centra pro zdravotně postižené nebo jiné místní speciální organizace zabývající se volným časem lidí se zdravotním postižením.

Sport má v životě zdravotně postižených velký význam a to z hlediska rozvíjení schopností a dovedností, formování psychických vlastností, integrace a socializace, předcházení vzniku civilizačních nemocí (obezita, kouření, alkohol, stres).

Abilympiáda je zvláštní typ mezinárodního soutěžení, který vznikl v 70. letech v Japonsku na podporu činností důležitých pro integraci, zaměstnávání a samostatnost lidí s postižením. Soutěží se v ergoterapeutických výkonech, které u většiny soutěžících mohou přejít v zaměstnání.

V budovách JÚŠ se každoročně koná samostatná Abilympiáda pro děti a mládež. Vítězové soutěže se jednou za čtyři roky mohou zúčastnit dětských soutěží v rámci mezinárodní abilympiády. Žáci a studenti z ČR do 18 let se zdravotním postižením mají možnost ukázat svoji fantazii a zručnost v několika soutěžních disciplínách: lego, puzzle, keramika, modelování, práce se dřevem, počítačová editace textu, hry na počítači, studená kuchyně, cukrářství (zdobení dortu), vyšívání, tkání (hrábě), malování, aranžování živých květin, košíkářství.

2.8.5 Vzdělání

V dnešní době je možnost vzdělání pro zdravotně postižené lidi daleko dostupnější proto, že vznikají nové speciální obory pro studenty se speciálními potřebami a je již rozšířená integrace zdravotně postižených do běžných škol.

Po skončení studia v JÚŠ chtějí někteří klienti pokračovat ve studiu a tak spolupracují s konzultantkou o.s. Asistence, která se speciálně věnuje vzdělání. Konzultantka s nimi hledá vhodnou školu, která odpovídá jejich zájmům, možnostem a schopnostem. Pomáhá klientům zjišťovat podmínky přijetí, zda je škola bezbariérová nebo dostupnost dopravy. Někteří klienti potřebují asistenci např. pro zvládání běžných denních činností, dopravu do školy, zapisování přednášek. Asistenci si zařizují klienti sami nebo s pomocí konzultantky.

Na Univerzitě Karlově studovalo v akademickém roce 2004/05 přibližně 150 studentů s těžkým zdravotním postižením, kteří potřebovali určitou pomoc při přijímacích zkouškách, při přístupu do učeben, úpravě studijního plánu atd..²⁴ Univerzita Karlova v Praze se snaží svým studentům se speciálními potřebami vyjit co nejvíce vstříc a tak vydává každý rok speciální brožuru, má speciální poradnu pro handicapované studenty a v provozu jsou internetové stránky <http://www.cuni.cz/UK-60.html>, kde studenti mohou nalézt informace o službách např. asistenční služby, přístupnost do škol, možnosti ubytování a stravování, knihovna pro zrakově postižené, centrum sportovních aktivit, programu Mobility (zahraniční výměnné programy) apod.. Univerzita Karlova usiluje o zajištění rovných podmínek pro všechny studenty.

---

²⁴ Univerzita Karlova v Praze, [cit. 9.3.2006], Přístup z <http://ipc1.cuni.cz/handicap/01uvod.htm>

3 Praktická část

Dlouhodobou souvislou praxi jsem absolvovala v občanském sdružení Asistence, jehož klienty jsou studenti a absolventi JÚŠ v Praze. Do bakalářské práce jsem si vybrala klientku, která prošla všemi fázemi tranzitního programu. Zpracovala jsem její kazuistiku. Podklady jsem získala metodou analýzy zdravotní a sociální dokumentace, analýzy odborné dokumentace, metodou semistrukturovaného a otevřeného rozhovoru s klientkou a konzultantkami. V neposlední řadě metodou vlastního pozorování.

S Evou jsem vedla semistrukturovaný rozhovor s cílem zjistit její zkušenosti, pocity, potřebnost a efektivitu tranzitního programu. Dále jsem zpracovala rozhovory s jejími konzultantkami. Konzultantka H. pracovala s Evou po dobu čtyř let, konzultantka D. pracuje s klientkou nyní osm měsíců. Od konzultantek jsem zjišťovala zhodnocení jejich spolupráce.

Já jsem s Evou pracovala po dobu 3 měsíců a setkávaly jsme se většinou jedenkrát týdně u ní doma. Chodila na konzultace do o.s. Asistence, kterých jsem se účastnila nepravidelně. Cílem našich setkání bylo najít vhodné volnočasové aktivity.

Všechny níže uvedené informace jsem získala s jejím souhlasem.

Kazuistika

Jméno Eva

Narozena únor 1979

Bydliště Praha 4

Diagnóza

Lehká mentální retardace

Kongenitální hypoplasie ledvin, chron. pyelonefritis,

Stp. transplantaci kadaverosní ledviny dx. 1996

Stp. vynětí afunkčního štěpu

Stp. totální endoprotéze pravého ramenního a pravého kyčelního kloubu 1997

paréza peroneálního nervu vpravo – komplikace poop.průběhu

Arteriální hypertenze

Renální osteopatie

Sociální anamnéza: Eva žije od dvou let z důvodu nedostatečné péče rodiny, se třemi sestrami v Dětském domově Nechanice v okrese Hradec Králové. Rodiče dosud žijí, ale neprojevují o děti zájem. Eva udržuje se dvěma sestrami kontakt. V současnosti žije se svou sestrou v bezbariérovém bytě v bezbariérovém domě v Kunraticích. Eva je svobodná a bezdětná. Je majitelkou průkazu ZTP.

Typ invalidního důchodu: od prosince 2003 pobírá plný invalidní důchod typ B

Způsobilost: soudní omezení způsobilosti k právním úkonům z roku 2000 omezuje Evu částečně a to tak, že je způsobilá nakládat s majetkem a finanční částkou do 1000,-Kč, její opatrovníci je sestra Z.

Vzdělání, pracovní anamnéza:

- 8 tříd Zvláštní školy v Dětském domově Nechanice
- Praktická dvouletá škola Jedličkova ústavu v Praze
- Odborné učiliště: šití oděvů – Praktická škola Vratislavova
- Individuální praxe: soukromý krejčovský salón, Národní knihovna
- Březen 2003 DPČ McDonalds 2x týdně

Zájmy. ráda čte knihy a časopisy, maluje, luští křížovky, sleduje TV seriály, sbírá recepty na vaření z časopisů

Ergoterapeutické hodnocení

Dolní končetiny, hrubá motorika: Je schopna samostatné chůze. Chůze s cirkumdukci v kyčelním a extenzi v kolením kloubu pravé dolní končetiny. Při chůzi stáčí nohy do vnitřní rotace, klouby nejsou stabilní (speciální obuv pro fixaci kotníků). Chůze je plynulá s nestejně dlouhými kroky. Ujde cca 300m, poté si musí odpočinout, aby mohla pokračovat dál. Pravá dolní končetina má menší svalovou sílu.

Horní končetiny, jemná motorika:

Pravá horní končetina: Dominantní

Statické vyšetření:

končetina ve flekčním postavení, rameno postaveno výše, loket ve flexi, zápěstí ulnárně, prsty ve flekčním postavení; konfigurace, prokrvení, teplota v normě; atrofie svalů paže, předloktí a ruky

Dynamické vyšetření: pasivní hybnost: snížena do abdukce, zevní rotace a flexe v rameni, flexe v lokti; aktivní hybnost: rozsahy pohybů snižené zejména do abdukce, loket extenze neúplná, neúplná extenze prstů;

Levá horní končetina:

Statické vyšetření: horní končetina ve flekčním postavení, loket ve flexi, prsty v mírné flexi; konfigurace, prokrvení, teplota v normě

Dynamické vyšetření: pasivní hybnost: bez omezení; aktivní hybnost. omezena extenze v lokti

Vyšetření úchopu: jednotlivé fáze úchopu jsou neporušeny, ale jsou prováděny v pomalejším tempu. Pravá ruka oproti levé ruce je rychleji unavitelná, táže je přesná. Zvládne všechny typy úchopu. Rychlost provedení je lehce snížena, koordinace stálá.

Povrchové čítí neporušeno.

Kompenzační pomůcky a jiné úpravy: speciální na míru dělaná obuv. V bytě má bezbariérovou kuchyň, ale nevyužívá ji; speciální pomůcky na vaření (prkénko, otvírák, nůž).

Využívané služby v domácnosti: donáška obědů ve dnech kdy nechodí do zaměstnání.

Soběstačnost:

Ve výkonu **pADL** je plně soběstačná, pomalé psychomotorické tempo.

iADL – *nakupuje* samostatně, většinou si doma napíše co asi bude potřebovat koupit, vhodné dohledem koordinovat a plánovat dopředu co je nutné,

připravuje jídlo dle receptů, některé pokrmy zvládá i bez receptů; obědy jí vozí domu sociální služba;

péče o domácnost - v bytě má vždy pěkně uklizeno a čisto, uklízí vše sama; pere a žehlí sama

telefonování - vlastní a ovládá mobilní telefon;

manipulace s penězi - vlastní bankovní účet (se založením ji pomohla konzultantka TP), může disponovat omezenou částkou, má sklony utrácet;

jednání s úřady - potřebuje pomoci při vyjednávání, vyplňování formulářů

organizace domácnosti - projednává se svou konzultantkou, především placení nájemného, rozpočet, nákup vybavení bytu a nenadálé situace jako např. opravy

transport – MHD cestuje samostatně; při jízdě na jezdících schodech směrem dolů se potřebuje přichytit další osoby.

komunikace – je stydlivá, potřebuje příležitosti ke komunikaci a to především s neznámými lidmi a ve skupině, se známými lidmi komunikuje plynule bez problémů

kognitivní oblast - dle psychiatrického posudku z roku 1999 - zpomalení a opoždění psychického vývoje (zejména v oblasti abstraktního myšlení) a narušením adaptačního chování.

Je pečlivá, snaživá, ale brzy ztrácí pozornost, nesoustředí se.

Průběh spolupráce s JÚŠ a o.s. Asistence

1997 listopad nástup k internátnímu pobytu v JÚŠ, studium praktické školy při JÚŠ

2000 září začátek studia v Odborném učilišti v Praktické škole

2001 říjen pobyt ve Cvičném bytě (dále CB)

V této době byla studentkou druhého ročníku. Závěr ergoterapeutky v rámci programu CB: Eva byla s pobytem v CB spokojená. Nepotřebovala prakticky žádnou asistenci a dobře si dokázala organizovat čas. Ergoterapeutka doporučuje ptát se na návaznost jednotlivých činností, aby si Eva upevnila promyšlení činností dopředu. Samostatné bydlení bylo doporučeno.

2002 duben s pomocí sociální pracovnice sepsána s magistrátem Hl. m. Prahy smlouva na dobu určitou (2 roky) v roce 2004 byla smlouva prodloužena na dobu určitou do dubna 2009.

Tranzitní program

2002 září Eva na doporučení sociální pracovnice začíná spolupracovat s o.s. Asistence, v této době studuje třetím rokem obor švadlena, bydlí v bezbariérovém bytě se sestrou A. Do JÚŠ dochází jen občas, na internát a za vychovatelkou. Eva má opatrovnici na peníze (sestra Z.) s bydlením a hospodařením s penězi Evě pomáhá jak sociální pracovnice, tak vychovatelka JÚŠ. V rámci Tranzitního programu (dále TP) si s konzultantkou H. vybírá služby TP: podporované zaměstnání, podpora a pomoc v organizaci a realizaci volného času, orientace v otázce bydlení, spolupráce v oblasti následných služeb a stanovuje si cíle: najít a udržet si práci, naučit se plánovat volný čas. Konzultace jsou domluveny jedenkrát týdně. Nejdříve pomocí konzultantky hledají volné místo praxe v oboru švadlena. Eva ale jako švadlena pracovat nechce a vyjádřila přání pracovat v restauračním zařízení. Konzultantka sehnala a nabízí Evě práci v McDonaldu v Průhonicích. Jedná se o pomocnou práci (úklid, třídění odpadu). Eva je nabídkou z o.s. Asistence nadšená a chce si práci vyzkoušet. Telefonicky si za pomoci konzultantky domlouvá první schůzku. Před samotným telefonickým rozhovorem si zkouší předříkat to, jak bude mluvit, je velmi

nervózní, neboť telefonicky nikdy nic nezařizovala. Za podpory konzultantky tuto činnost zvládá dobře. Nyní si musí zařídit veškeré potřebné dokumenty (žádost o příspěvek na asistenci, zdravotní průkaz, potvrzení o zdravotní prohlídce) tyto záležitosti vyřizuje s konzultantkou H.. Od Evy se také z důvodu neshod stěhuje sestra A. **2003** Spolu s konzultantkou řeší otázku spolubydlící. Je domluvena schůzka se slečnou D. na elektrickém vozíku, která potřebuje stálou asistenci na životně důležité činnosti, nestuduje a platila by polovinu nájmu. Po jejich setkání a domluvě na podmínkách bydlení obě souhlasí a podepisují smlouvu, kterou připravila konzultantka. Řeší se otázka dovážení obědů v době, kdy Eva nebude v zaměstnání. Konzultantka musí Evě vysvětlit postup, co dělat v době delší nepřítomnosti doma, jak obědy odhlásit. Během zařizování věci ohledně práce a bydlení se s pomocí asistentek (studentek na praxi) začíná Eva učit vařit a používat domácí elektrospotřebiče. Eva má problémy se zapínáním plynového sporáku. Bojí se, ale během několika asistencí tuto činnost zvládá. Vařit se učí jednoduchá jídla dle receptů.

Další věc kterou Eva s pomocí konzultantky řeší, je otázka lékařské péče. Eva nerada dochází na pravidelné prohlídky (zubař, gynekolog). Je nutné ji hodně podněcovat a podporovat, aby si našla praktického lékaře, kterého v místě bydliště stále nemá. Na nefrologické prohlídky a pro léky si Eva dochází pravidelně a bez kontroly. S praktickou lékařkou se vyřizuje otázka. Změněné pracovní schopnosti. Je nutné se Evy na vše ptát a říkat jí co má dále dělat a kontrolovat to. Lékařská posudková komise Evě odsouhlasila změněnou pracovní schopnost a mění plný invalidní důchod typu A na plný invalidní důchod typu B. Konzultantka s Evou zařizuje účet v bance, na který si nechá zasílat invalidní důchod a plat z McDonalda.

2004 Stále probíhají konzultace, kde se Eva učí vařit a starat o domácnost. Někdy sní dovážený oběd studený. Jinak při vaření dodržuje postup přípravy, pečlivě vše udělá, nádobí po sobě ihned umyje. Má problém s otvíráním konzerv, krájením nadrobno. Evě nejdou rozklepnout vejce, u pečení neví na kolik nastavit troubu pokud je v receptu napsáno „pečte v mírně vyhřáté troubě“. Ovládání trouby také moc nerozumí. Tyto záležitosti Eva řeší s konzultantkou – ergoterapeutkou. S ní našly, vyzkoušely a pořídily vhodný typ otvíráku a speciální prkénko a popisky na spotřebiče.

S hospodařením má Eva stále problémy, kupuje drahé věci. Neuvědomuje si, že by měla šetřit, aby vyšla s financemi celý měsíc. S konzultantkou zavádějí notýsek, kam si bude Eva zapisovat finanční záležitosti, aby měla na očích svojí útratu a své příjmy, postupem času se začíná notýsek osvědčovat a Eva si své finanční záležitosti lépe řeší. Je nutné obnovit smlouvu o byt, Eva píše v o.s. Asistence žádost o prodloužení bytu, sama nedokáže žádost formulovat a je nutné Evě nadiktovat. Spolubydlíci se chce odstěhovat, mají s Evou občasně neshody.

září 2004 - Eva sepisuje novou dohodu s o.s. Asistence a vybírá si nové služby: podpora a pomoc v organizaci a realizaci volného času – domluvit asistentky na volný čas; podporované zaměstnání – stále pracuje Mcdonaldu, pracuje samostatně a pomoc už téměř nepotřebuje – postupně by se mohla služba podporovaného zaměstnání ukončit. Zároveň Eva vyjádřila přání najít si ještě jednu práci na jeden den v týdnu - při hledání bude Eva chtít pomoci s kontaktováním zaměstnavatele a podpořit při pohovorech; a zorientovat se v otázce bydlení – řešit novou spolubydlíci; spolupracovat v oblasti následných služeb – mapovat organizace okolí bydliště.

Eva zjišťuje, že není třeba cvičit vaření a je třeba zaměřit se na mapování okolí bydliště a hledat kroužky. Otevírá se také otázka Eviny svéprávnosti, opatrovnice sestra Z., která by měla být Evinou novou spolubydlíci souhlasí s jejím přezkoumáním.

březen, duben 2005 v této době jsem s Evou spolupracovala v rámci dlouhodobé praxe. Cílem naší spolupráce byla organizace a naplnění volného času. Našly jsme výtvarné dílny v nedalekém Kulturním centru. Eva si tam jde vyzkoušet hodinu. Evě se tam líbí a bude tam do konce školního roku chodit.

Přezkoumání individuálního plánu a z kapacitních důvodů změna konzultantky. Postupné seznamování Evy s konzultantkou D., Eva souhlasí s přechodem od října 2005.

Po celou dobu, kdy Eva dochází do o.s. Asistence se řeší otázky nepředvídatelných situací jako například, když se jí doma něco rozbije, nefunguje, ucpané WC apod. ohledně všech těchto záležitostí se obrací a hledá řešení s konzultantkou H.. Každoročně s konzultantkou hledá vhodné činnosti, tábory a akce na léto.

Rozhovor s konzultantkou H.

H. jsem položila tyto otázky najednou, abych získala souhrnný názor na klientku a jejich spolupráci. Hanka mi odpovídala v o.s. Asistenci.

Co by jsi mi mohla říci o spolupráci s Evou, na čem jste spolupracovaly. Jaké jsou dle tvého silné a slabé stránky vaší spolupráce.

Hanka: Dělalý jsme všechno. Nejdřív práce, sehnaly jsme práci v Macdonaldu, kde dělá Eva dodnes no a s tím byla spousta věcí. Pak jelikož končily studentky u ní v bytě, hledaly jsme spolubydlící. U toho jsem zjišťovala jak na tom vlastně je s hospodařením a domácností. Hlavně s penězi, odkud je má a za co je utratí. Vařit se učila s asistenty.

Přitom jsme začaly řešit také invalidní důchod, měla typ A ale mohla mít B. Skoro všechno jsem s ní absolvovala, lékaře si obstarala sama, ale všechny úřady, dávky apod. jsme obcházely společně.

Spolupráce s Evou byla velmi rozmanitá. Často se stávalo, že jsme řešily aktuální věci. Jako např. když jsme měly řešit něco kolem práce a Evě se rozbila televize, takže se řešila televize. Ale spolupráce to byla opravdu dobrá. Eva spolupracovala a když se jí do něčeho nechtělo tak s ní byla od počátku horší domluva.

Také jsme řešily Evy svéprávnost, chtěla ji zpět. Zpočátku jsem jí v tom podporovala, protože si opravdu hodně věcí byla schopná zařídit, ale nakonec jsem dospěla k závěru, že je to dobře. Eva má pořád problémy s penězi a potřebuje stálou kontrolu.

S Evou jsme měly bližší, osobnější vztah než konzultant – asistent a to proto, že Eva nemá moc přátel a v tu dobu bydlela sestra ještě v Hradci Králové a tak nějak jsme řešily i osobní záležitosti. Občas jsme spolu někam zašly. Trochu mě teď mrzí, že se vztah přerušil.

Rozhovor s konzultantkou D.

D. jsem položila tyto otázky najednou, abych získala souhrnný názor na klientku a jejich spolupráci. Dita mi odpovídala v o.s. Asistenci.

Co by jsi mi mohla říci o spolupráci s Evou, na čem jste spolupracovaly. Jaké jsou dle tvého silné a slabé stránky vaší spolupráce.

Dita: Spolupracujeme na samostatnosti Evy tak, aby mohla opět získat svéprávnost v nakládání s penězi. Takže jde především o hospodaření, dále také o samostatnost jednání s úřady a vyznat se v úředních dopisech a co s nimi dělat, jak reagovat apod. Eva také občas zmíní, že chce hledat další práci, ale zatím jsme PZ neobnovily, protože je to vždy jen zmíněno a většinu práce (času konzultace) nám zaberou výše zmíněné věci.

Slabé stránky: úplně nevím, jaký v tom mám úkol, hodně věcí už Eva zvládla s Hankou a mě připadá, že jen ze setrvačnosti pokračujeme, ale nic nového se neděje, nikam se spolupráce neposouvá. Zároveň si nejsem jistá, zda to navrácení svéprávnosti je dobrý nápad - Eva opravdu hodně tápe ve styku s úřady a myslím, že co se mohla naučit se už naučila. Navíc v době, kdy docházelo k předávání od Hanky ke mně, jsme vědomě snížily dohled nad Evou a jejím hospodařením a vedlo to k tomu, že během tří měsíců utratila asi 15 tisíc, které našetřila během spolupráce s Hankou, a to tak, že vlastně ani nekoupila nic velkého, spíše se to ztratilo v běžných denních výdajích. Dohled je tedy potřeba a řeším, jak velký a zda pořád a případně, kdo to od nás převezme. (Neposkytujeme služby doživotně.) Dohled také stále potřebuje kvůli návštěvám u lékaře. Stále je odkládá a potřebuje trochu přimět, aby je opravdu uskutečnila.

Silné stránky: Eva o spolupráci stojí, chodí na konzultace včas a pravidelně.

Závěr z rozhovorů s konzultantkami

S Evou nejdříve spolupracovala Hanka, řešily spolu hlavně oblast práce, bydlení a volného času. Všechny tyto oblasti z velké části zajistily Eva s Hankou. S Ditou, se kterou spolupracuje osm měsíců, se zabývají hlavně záležitostmi běžného denního života. Obě konzultantky řešily svéprávnost. Zpočátku byly pro navrácení svéprávnosti, ale vzhledem k Evinu chování (utrácení peněz; potřebě dohledu při komunikaci s úřady, návštěvách lékaře apod.) svorně hovoří o potřebnosti kontinuálního dohledu.

Obě považují za silné stránky Evinu aktivitu a účast na konzultacích. Za slabé stránky spolupráce Dita považuje absenci dlouhodobých cílů. Obsah konzultací stagnuje, chybí výsledný posun. Hanka slabé stránky spolupráce neuvedla.

Rozhovor s klientkou Evou

Otázky pro rozhovor s Evou jsem měla předem připravené. V průběhu rozhovoru jsem byla nucena některé otázky doplnit a některé pozměnit. Sešly jsme se po předchozí dohodě na neutrální půdě, v kavárně nedaleko jejího bydliště. Eva měla dobrou náladu, byla ráda že se vidíme a ochotně odpovídala na otázky. Některé otázky jsem musela zopakovat, aby odpověděla. Často při odpovědích váhala a očekávala, že jí poradím. Před rozhovorem jsem se ještě jednou zeptala, zda souhlasí s uvedením její kasuistiky v mé diplomové práci, souhlasila. Rozhovor uvádím v nezměněné formě.

L: autorka práce

E: klientka

Tranzitní program

L: pomáhal ti někdo s přechodem z JÚŠ do samostatného života?

E: byt jsem hledala se sestrou A.; práci jsem řešila s Hankou no a víc si nepamatuji

L: jak se ti spolupracovalo?

E: dobře

L: co se ti na spolupráci líbilo?

E: že mi pomohla najít práci, byla jsem ráda, že jsem mezi lidmi

L: co ti naopak na spolupráci vadilo?

E: nic

L: víš co je tranzitní program?

E: já to už nevím

L: zkus si prosím vzpomenout?

E: nějaká práce?? Nevím

L: vysvětlila jsem ji co je tranzitní program

E: jo, jo tohle všechno jsme dělaly

Pracovní uplatnění

L: jak jsi se připravovala na zaměstnání?

E: nejprve jsem chodila do Job klubu, tam se o práci povídalo; hledali jsme co by mě bavilo; já chtěla dělat v restauraci; pak je napadl McDonald

L: takže jsi se nepřipravovala?

E: No ani ne, vzali mě hned

L: pomohl ti tranzitní program/konzultantky s pracovním uplatněním? Jak?

E: pomohli, ze začátku tam se mnou byla Hanka, kvůli smlouvě a tak; pak tam několikrát byl se mnou asistent, ale to jsem pak zrušila

L: chodila jsi ve škole na praxi?

E: ano, ale to už jsem pracovala v McDonaldu, ale chodila jsem na švadlenku

L: pomohla ti praxe nějak v zaměstnání které máš a jak?

E: nevím, bylo to dobré zase jsem byla mezi lidmi

L: v současné době pracuješ?

E: ano v McDonaldu

L: vyhovuje ti to?

E: ano, jsem spokojená

L: a chtěla by jsi něco změnit?

E: no teď řeším, aby mi propláceli nemocenskou

L: co pro to děláš?

E: chci to probrat s kamarádkou z McDonalda

L: myslíš, že ti pomůže, jak?

E: jo, řekla by mi jak to mám dělat, ona to tak dělá

L: a nepomohli by ti v asistenci?

E: jo asi jo

Bydlení

L: jsi spokojená se svým bydlením?

E: jsem

L: chtěla by jsi něco změnit? Co ?

E: zatím nic

L: jak si hradíš nájemné?

E: jako jak platím byt?

L: ano

E: nám udělaný účet a z invalidního důchodu to platím

L: každý měsíc si to vyřizuješ?

E: ne to jako samo

L: máš tedy trvalý příkaz v bance?

E: jo jo ten mám, takže se o to nestarám

L: kdo ti pomohl s účtem a trvalým příkazem?

E: nevím, myslím Hanka

Samostatnost v i ADL

L: jsi samostatná, zvládáš péči o sebe a svůj domov?

E: něco jo, jako uklízet to zvládám, akorát mi třeba pomáhají s okna, jinak se snažím sama

L: takže ti nikdo s ničím jiným než okny nepomáhá?

E: ne, všechno si dělám sama

L: kde jsi se naučila starat se o domácnost?

E: to už je dlouho; naučila jsem se to ve cvičném bytě, něco jsem uměla z dětského domova, tam jsem začala škrabat brambory a uklízet

L: kdo tě naučil vařit?

E: něco jsem uměla a ze začátku asistenti

L: od kolika let vaříš?

E: nevím, už si to ani nepamatuji, už v Jedli na výchově jsem vařila a pak hodně s asistenty

L: které domácí práce zvládáš nejlépe?

E: jako v úklidu? Luxování, utírání prachu, úklid koupelny

L: a to tě baví?

E: ano

L: a s kterou činností v domácnosti máš největší problémy?

E: no s okna, nemohu vylézt nahoru

L: myslíš, že by ti někdo/něco mohlo s tímto pomoci?

E: snad ségra Z.

Volnočasové aktivity

L: jaké jsou tvé zájmy?

E: kino, knížky, poslouchat CD, radio, televize

L: co děláš když máš volno?

E: nic moc, jedu za segrou A., když zavolá; nebo jdu ven, ale taky uklízím

L: myslíš, že se věnuješ dostatečně svým koníčkům?

E: těm knížkám i rádiu a televizi, kino jen se segrou

L: jsi ráda ve společnosti?

E: jsem

L: cítíš se tam dobře?

E: ano

L: chtěla by jsi něco změnit?

E: ani nevím, no chtěla bych do divadla

L: pokud ano co k tomu potřebuješ?

E: musím se podívat do přehledu, ale zatím se mi nechce

Položky iADL

L: co si představíš pod pojmem sociálního poradenství?

E: něco se sociálkou, nevím

L: vysvětlila jsem ji co to je

L: myslíš, že tuto pomoc potřebuješ?

E: no něco si vyřídím, s něčím mi pomůže Dita

L: víš co všechno potřebuješ vyřizovat

E: ano

L: takže ti Dita neříká co by jsi si měla zařídit

E: zezačátku ano pak už si to vyřizuji sama, jako třeba teď se složenkami

L: co se složenkami

E: už to umím zaplatit

L: jak by jsi situaci řešila, kdybys nechodila za Ditou

E: nevím

L: představ si to, zkus se nad tím zamyslet

E: udělala bych to sama, vybrala bych peníze

L: a poradila by jsi se s někým

E: asi se sestrou ta mi to vysvětlila

Hodnocení spolupráce

L: jak dlouho chceš chodit do Asistence?

E: to nevím, ale do 30 doufám to zvládnou sama

L: a jak by si řešila vzniklé nečekané situace?

E: poradila bych se třeba se sestrou, ta by mi to vysvětlila, no stejně to budu muset začít sama řešit nevím do kolika je to let

L: s čím hlavně potřebuješ pomoci?

E: když potřebuju něco zařídit

L: co ti Asistence a konzultantky poskytují?

E: oporu

L: jak se ti spolupracovalo s Hankou?

E: dobře, něco jsme vyřizovaly, moc jsem si s ní rozuměla

L: s čím nejvíce ti pomohla?

E: asi s bytem, já ani nevím a se spolubydlící, hledali jsem ji spolu

L: co se ti na spolupráci líbilo?

E: dobře, mě to s ní bavilo

L: co ti na vaší spolupráci vadilo?

E: nic

L: Jak se ti spolupracuje s Ditou?

E: taky dobře

L: s čím nejvíce ti pomohla?

E: my řešily papíry kolem bytu, a doktory to co jsme s Hankou nestihly

L: Proč si změnila konzultantku?

E: No v asistenci se mi ptali jestli chci změnit konzultanta, tak jsem řekla že jo a vybrala si Ditu

L: a proč?

E: no nevím

L: co se ti na spolupráci s Ditou líbí?

E: že mi pomáhá

L: co ti na vaší spolupráci vadí?

E: nic

L: co od spolupráce s Ditou ještě očekáváš?

E: zatím nevím

L: a jak se ti spolupracovalo se mnou?

E: dobře

L: co se ti na spolupráci líbilo?

E: to teď nevím

L: co ti vadilo?

E: nic

L: máš pocit že jsem ti s něčím pomohla?

E: nevím

L: co jsme spolu dělaly?

E: hledaly jsme ten kroužek

L: chodíš tam ještě?

E: no už moc ne, tedy skoro vůbec ne, ja nemám čas, jsem to nějak chtěla změnit a už tam nechodím

L: chtěla bys tam chodit znovu?

E: nevím, nemám čas

L: takže jak jsi spokojená s občanským sdružením Asistence?

E: jsem spokojená

L: děkuji za rozhovor

E: není zač

Závěr rozhovoru s Evou:

Eva nemá představu co je tranzitní program a ani si neuvědomuje, kdo ji s čím v období osamostatňování pomohl. V rozhovoru odpovídá, že mnoho věcí ohledně bydlení a práce vyřizovala s konzultantkami z Asistence, ale jejich potřebnost si neuvědomuje. Práci ji sehnali v Asistenci a ihned ji přijali, tak se nemusela připravovat. Praxi absolvovala v době, kdy už pracovala, proto pro ni byla přínosem pouze v tom, že se setkávala s lidmi. Se současným zaměstnáním je spokojená, ale chce změnit smlouvu. S bydlením je v současné době spokojená, nic by neměnila. Nájemné platí trvalým příkazem. Péči o domácnost zvládá sama a např. s umytím oken má problém, ale umí si říci o pomoc a ví komu. Starat o domácnost se naučila ve cvičném bytě a uklízet v dětském domově. Vaření se učila při výchově, ale vařit si pro sebe ji naučili asistenti z o.s. Asistence. Se svým volným časem je spokojena a věnuje se svým zájmům. Eva je ráda ve společnosti a často tráví čas se sestrou A.. S vyřizováním na úřadech a při jiných administrativních činnostech potřebuje pomoci ve vysvětlení a podněcování k provedení.

Spolupráci s o. s. Asistence hodnotí kladně. Neuvědomuje si všechny činnosti se kterými ji konzultantky pomáhají, ale ví že v nich má oporu. Se všemi na které jsem se dotazovala se ji spolupracovalo dobře a nic ji na spolupráci nevadilo. Neví jak dlouho bude moci s o.s. Asistence spolupracovat a neví na čem, ale jejich pomoc zatím potřebuje, když potřebuje něco vyřídit.

Závěr

V současné době je Eva samostatná ve všech oblastech svého života, ale pro její lepší kvalitu života potřebuje v oblastech jako jsou: otázka peněz, vyřizování na úřadech, osobní asistence, podpora v pracovní kariéře, v osobním rozvoji a v mezilidských vztazích, pomoc a podporu. Tuto podporu ji bohužel nedávají její vlastní rodiče a tak je odkázána na pomoc okolí. Pomoc ji momentálně zajišťuje konzultantka o.s Asistence. Do budoucna by chtěla Eva

zvládat vše sama, ovšem dle názoru lidí, kteří s Evou spolupracovali nebo spolupracují je to nereálné. Otázkou zůstává, zda by podporu mohla Evě poskytovat sestra Z., která s ní žije ve stejné domácnosti.

Služby, které Eva potřebuje by si také mohla zajistit v místě bydliště. Dle zkušeností pracovníků Asistence je zatím situace v oblasti služeb pro lidi s kombinovaným postižením nepříznivá jak Praze tak i dalších regionech ČR. Proto Eva stále využívá služeb o.s. Asistence.

3.1 Diskuze

Myšlenka začlenění lidí s postižením do běžné společnosti jistě není ničím novým. V České republice se od 90. let rozvíjí sociální služby pro občany se zdravotním postižením. Vedle obecně známých změn celého školského systému, je na jedné straně nárůst tzv. integrovaného vzdělávání dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením a na straně druhé prohlubování a diverzifikace činnosti speciálního školství. Došlo také k rozšíření vzdělávací nabídky a to zejména pro děti s mentálním postižením. Bohužel zde chybí legislativní zázemí a podpora státu.

Ve Spojených státech amerických a do určité míry také v Kanadě, je proces plánování přechodu ze školy do života pro mladistvé s postižením zakotven ve školských směrnicích. V České republice tomu zatím tak není, i když je tranzitní program realizován již několik let. Rozvoj tranzitního programu ze školy do práce tedy u nás výrazně předběhl rozvoj legislativy a zatím byly položeny základy pro budoucí efektivní poradenský systém.

V České republice Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstvo práce a sociálních věcí vypracovalo opatření a programy, které vytvářejí předpoklady pro řešení umístitelnosti absolventů se zdravotním postižením na trhu práce. Již v průběhu přípravy na povolání by měli být žáci a studenti se zdravotním postižením připravováni k lepší orientaci na trhu práce. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zvažuje možnost zavedení specializované výukové disciplíny vedoucí ke zlepšení předpokladů umístitelnosti absolventů se zdravotním postižením na pracovním trhu v rámci učebních programů speciálních škol.

Součástí opatření jsou zvláštní zákonné úpravy o ucelené rehabilitaci i posouzení pracovní způsobilosti nejpozději v okamžiku dokončení přípravy na povolání. Cílem tohoto posouzení nebude pouze přiznání statusu odpovídajícího pojetí „změněné pracovní schopnosti“, nýbrž zajištění podkladů pro možnost sestavení individuálního plánu rehabilitace a pracovního začlenění. A to zejména u studentů speciálních středních škol, odborných učilišť, praktických škol.²⁵

4 Závěr

Bakalářskou práci jsem se snažila vysvětlit princip a průběh tranzitního programu. Tento systém ulehčuje mladým lidem z JÚŠ přechod ze školy do života, tedy přechod z chráněného prostředí do běžného života. Jeho smyslem je pomocí specifického plánování a dlouhodobé podpory zajistit návaznost přechodu. Mladým lidem většinou chybí sociální dovednosti, sebevědomí a zkušenosti z nechráněného prostředí a právě tranzitní program jim i jejich blízkým poskytuje podporu, pomoc a dává pocit jistoty na další cestě životem.

V JÚŠ a občanském sdružení Asistence probíhá tranzitní program již několik let. Konzultanti a další členové týmu pomáhají s plánováním blízké budoucnosti, motivaci k aktivitám a usnadněním přechodu do běžného života, desítkám studentů, především díky svým teoretickým znalostem, empatii a bohatým praktickým zkušenostem.

Na úplný závěr uvádím citát skotského spisovatele a esejisty Roberta Louise Stevensona „*Umění žít není umění hrát s dobrou kartou, ale umění sehrát se špatnou kartou dobrou hru.*“

---

²⁵ Střednědobá koncepce státní politiky vůči občanům se zdravotním postižením schválená usnesením vlády ČR ze dne 16. června 2004 č. 605,
http://www.nrzp.cz/index.php?path=8&Menu_path=koncepce.html

5 Seznam použité literatury

BAKALÁŘSKÉ STUDIUM ERGOTERAPIE, *Vyšetřovací metody*, 1.lf UK KRL, Praha ISBN neuv.

ČÁKIOVÁ E, FÁBÍKOVÁ J, MARTINOVSKÁ M *Situace v rodinách s postiženými dětmi*, Československá pediatrie Suppl., 53, č. 1, 1998,

HRADECKÁ, D. *Metodika podporovaného zaměstnávání v Asistenci*, o.s. 1.vyd. Praha: 2004. ISBN neuv.

KOLEKTIV AUTORŮ: *Koncepce rozvoje JÚŠ*. Praha: JÚŠ 2001. Vnitřní materiál JÚŠ ISBN neuv.

McLEOD, R.. *Plánování přechodu do nezávislého života*. 1.vyd. Liberec, Centrum sociálních služeb 2002. ISBN neuv.

NEISTADT, M., CREPEAU, E. *Occupational Therapy*. 9. vyd. Philadelphia: Willard & Spackman's, 1998.

PFEIFFER, J. *Ergoterapie: Základní informace o oboru pro pracovníky v rehabilitaci*. 1. vyd. Praha: Rehalb, 2001. 46 s. ISBN: neuv.

STUPKOVÁ, V., NOVÁKOVÁ, H., KÖLBLOVÁ, K.: *Tranzitní program - ze školy do práce*. 1.vyd. Praha, Jedličkův ústav a školy 2004. ISBN neuv.

VÁGNEROVÁ, M., *Psychopatologie pro pomáhající profese*, 3.vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80 7178 802 3

VITÁKOVÁ, P.: *Souhrnná metodika podporovaného zaměstnávání*. 1.vyd. Praha, Rytmus 2005. ISBN 80-903598-0-9

WEHMAN, P.: *Life Beyond the Classroom (Transition Strategie for Young People with Disabilities)*. 3.vyd. Baltimore Brookes Publishing 2001. ISBN 1-55766-476-5

Internetové odkazy

Česká asociace ergoterapeutů [cit. 9.3.2006]

<<http://www.ergoterapie.org/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=3>

Jedličkův ústav a školy v Praze. Diagnózy dětí v JÚŠ [cit. 14.04.2005].

Přístup z <http://www.jus.cz>>

MPSV, ČR [cit. 4.3.2006].

Přístup z. <http://mpsv.cz/cs/9>

<http://www.mpsv.cz/cs/850>

Občanské sdružení Asistence. [cit. 28.10.2005].

Přístup z <http://www.asistence.org/onas.php>

Střednědobá koncepce státní politiky vůči občanům se zdravotním postižením schválená usnesením vlády ČR ze dne 16. června 2004 č. 605, [cit. 30.4.2006]

http://www.nrzp.cz/index.php?path=8&Menu_path=koncepce.html

Univerzita Karlova v Praze, [cit. 9.3.2006],

Přístup z <http://ipc1.cuni.cz/handicap/01uvod.htm>